

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆՈՒՇ ԱՍԼԻԲԵԿԵԱՆԻ ՏՈՂԵՐՈՒՄ ՄԻԱԿՆ ՈՒ ՈՒՐԻՇԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔՆ Է

Թատերագետ, արձակագիր, դրամատուրգ Անուշ Ասլիբեկեանն իր «Հայրենիքս, միակս, ուրիշս» բանաստեղծությունները բազմաշերտ մտեցումներով է գրել: Պատերազմի օրերին եւ յետպատերազմեան շրջանում յատկապէս՝ խորը եւ լուրջ պոեզիա է ծնուել, որ արժանի է գրաքննադատների յատուկ ուշադրութեանը, որովհետեւ կան շատ ստեղծագործություններ, որոնք ոչ միայն իրականությունն են արտացոլում, այլ նաեւ հանդէս են գալիս որպէս մարտակոչ ու հայրենիքը սեփական անձից կարեւորելու բանաձեւումներով:

Յետպատերազմեան շրջանում նկատելով եւ ընթերցելով Անուշ Ասլիբեկեանի «Հայրենիքս, միակս, ուրիշս» բանաստեղծություններ՝ առաջին տողից պատկերաւոր միջավայրում յայտնուեցի՝ չիմանալով յետագայ զարգացումների մասին: Սակայն վերնագրից արդէն հասկանալի է, որ այն պէտք է ունենայ հայրենիքին լաւագոյնս ներկայացնող ու բարձրացնող ուրիշներ:

Երբ հիասթափություններ ոչ այնքան կարեւոր իրողությունն է, որքան հիասթափութեան մէջ ապրելն ու ցաւից մորմոքուելը, այդժամ վերականգնում է այն գործառոյթը, որը պէտք է իմաստաւորի եւ պահերը, եւ ժամերը, եւ հասկացնի կարեւորի ու երկրորդականի մասին: Գործ ունենք կուռ եւ ստացուած բանաստեղծական օրինակի հետ, որն ընթերցողին կլանում է իր անկեղծ տողատակերով:

Շատ անգամ յուսահատութեան խտացումների մէջ պոռթկում է համարձակութիւնն ու սէրը, որը միեւնոյն ժամանակ այնքան շօշափելի է, բայց եւ մի տեսակ իտէլականացում: Անուշ Ասլիբեկեանը բազմահայեաց ռեալիստականությունն ու բառագործածական ինքնատիպությունն է ցուցաբերում: Գրում է հոգեթով, բուռն յուզականութեամբ՝ ամէն կերպ նախընտրելով այն, ինչը կը սփոփի, յոյզ ու յիշողութիւն կ'արթնացնի, բայց... Հեղինակը տագնապում է երջանկութեան կորստի վախից, որն առաջին հերթին հայրենիքն է իր համար, եւ որի սահմաններն իր աչքի առջեւ յանկարծ տարրալուծում են:

Այսօր ես վաստակած (խաբուսիկ) ծերութիւն վայելելու ցանկութիւն ունեմ՝

դաք շալով փաթաթուելու,

թէյ խմելու, ինձ թոյլ տալու լուրեր չլսել,

Եւրոյի բարձրացող գնի ու նաւթի արժեզրկուող գոյնի մասին ոչինչ չիմանալու, մի քիչ ապրելու ու ոչինչ չանելու հրամայական, պահանջ.

այսօր ակնոցս կորցնելու, կուրանալու,

յօդացաւերից ցնորուելու ցանկութիւն ունեմ,

որ չտեսնեմ մառախուղի պէս արագօրէն փարրալուծուող

Հայրենիքիս սահմանները:

Այսօր ես ունեցածիս մասին մոռանալու,

ու սրտիսփոցով ընդհատուած քնից վեր թռչելով՝

այն սարսափահար փնտրելու ու դարձեալ գրնելու ցանկութիւն ունեմ,
զաւակներին ո՛չ թէ խնամելու, ո՛չ թէ խրատելու,
այլ կողքի պարուհանից անվերջ դիտելու, հեռակայ գրկելու,
աչքերով նկարահանելու,
ընդմիջոր հոգումն պահելու ցանկութիւն ունեմ նրանց մանկութիւնը,
որ Ուրախութիւնն են հէնց:

Այս տողերը ցաւի ծանրութիւնից կքած հեղինակի փախուստի փորձ են դէպի սեփական ներաշխարհ, սակայն նա համարձակուած է եւ այնտեղից դուրս է գալիս հզօրացած, անկասելի որոշումով: Գրականութեան մէջ ընդունուած է հայրենիքին դիմել որպէս զաւակ, սակայն Ա. Ասլիբեկեանի այս ստեղծագործութիւնը կարելի է ասել արդի հայ գրականութեան մէջ եզակի է, որտեղ հեղինակը հայրենիքը սիրում է ոչ թէ որդիաբար, այլ որպէս ծնող, եւ նրանից թոյլտուութիւն է խնդրում մայրութեան «սրբազան իրաւունքի»: Սա բոլորովին նոր, թարմ ու անսպասելի փոխաբերութիւն է:

Խօսուն է տողը, երբ անկեղծանում ես գրչի հետ: Անուշ Ասլիբեկեանին յաջողուել է անկեղծանալ եւ շարադրել այն ամէնը, ինչը կարելոր ասելիքով է հարուստ, որը շառաւիղներ ունի տարբեր ծիրերում, որը միատարր չէ: Նաեւ անպայման պէտք է կարելորենք տողի հակիրճութիւնն ու սեղմուածութիւնը՝ ընդգծելով տողատակի ասելիքի ահռելի տարողունակութիւնը, որը որպէս գրական վարպետութեան օրինակ կարող ենք առանձնացնել:

Այս, Հայրենիք,
դու, որ հիմա բոլորովին անօգնական, խռով մի բլրում ես կուշ եկել՝
արքայաւորութիւն մեխակներով ծածկուած,
անթիւ ուղղանկիւնաձեւ սառը սալիկների ծնկներին ծուարել,
օգնութիւն ես հայցում յաւերժօրէն դաջուած հերոսական լռութիւնից,
ինչպէ՛ս կարողացար այսքան մեր սիրտը մխրճուել՝ ցաւոյ ու կաթոգին,
այսքան քրտում, բայց վճռական,
այսքան արնոյր, բայց սիրուն:

Ինչպէս նշեցի, յուսահատութիւն կայ, որն աւելի հնչեղ է դառնում այն ժամանակ, երբ հայրենիք-մարդ կապն ամէն կերպ միաձուլւում եւ դառնում է անբաժանելի, քանզի հայրենիքի համար ապրողը մեռնում է նաեւ յանուն նրա: Զեւականութիւնից զերծ է մնացել գրողը, նա չի թաքցնում իր ցաւը, բայց եւ անշառաւիղ է նրա սէրը: Պատկերաւոր են իրավիճակները, բառը եւ վերջ ի վերջոյ՝ տողը: Բանաստեղծութիւնը բնական, բաբախող շնչառութիւն ունի, եւ գնալով ապագայի յոյսը գլուխ է բարձրացնում վշտի ու տառապանքի հանդէպ:

Հիմա ես ամէն օր ծերանալու, փախչելու, թաքնուելու
ցանկութիւն ունեմ քո՝
մանկան պէս անպաշտպան հայեացքից,
բայց այսօր, հէնց հիմա, առաւել, քան երբեմէ,
քեզ կրծքով կերակրելու ու բարուրելու պարտք ունեմ:
Թո՛ղ քո զգացումներին իրենց Եռաբլրում՝ շահած խաղաղութեան հետ, անուշա,
թո՛ղ նրանց երեւից Ծիր կաթինի պէս ծորացող նրանց մայրերի
միլիոնաւոր բեկորների վերածուած արտերը,

որբերի արցունքները, որ պերերպուրկեան ու լոնպոնեան դժգոյն անձրեւներից
էլ յորդառապ են:

Դ՛հորս եկ ապագայի համար քենդագին մաքառող հայրերի անպակ
խորշոմներից,

թող ու եկ ինձ մօտ, ձագճուկ,

ես զաւակներ խնամելու մեծ փորձ ունեմ,

նրանք իմ քնքշանքի ներքոյ մոգեր ու մարգարէներ են դառնում,

նախշուն հաւքեր ու եղեմական ծաղիկներ,

նրանք իմ համբոյրներից

հսկաներ ու աստուածներ են դառնում,

ովհիանոսներ ու աստղեր, Կաճարներ ու վանքեր:

Ա. Ասլիբեկեանի տողը բովանդակութեան խորութեան հետ նաեւ մեծ գրաւչութիւն ունի: Մարդը յաճախ իր ներսում գաղտնի աղօթք-նուիրումի որոնումների, նրանց միջեւ կապեր հաստատելու ճանապարհն է փնտռում: Հերթական աղօթք-մենախօսութիւնում գրողը համբուրում է հայրենիքին մայրաքաղաք եւ բանաստեղծական գեղեցիկ պատկերներով բռպէ առ բռպէ հզօրացնում նրա տկարացած ու խոցուած մարմինն ու ոգին:

Այս... Հայրենիք,

դ՛հոր ինձ քո մայրը լինելու սուրբ իրաւունքը,

եւ ես քեզ կը համբուրեմ հէնց այնպէս,

ինչպէս իմ զաւակներին,

որ սիրել գիտեն,

որ գիտեն Երկնային Ապարանքը կառուցելու բոլոր գաղտնիքները,

որ ներել ու երգել գիտեն, այսօր օրը պոեզիա է բուրում:

Պոեզիան խեղդում է (ի հարկէ, լաւ առումով նկատի ունեմ) օրուայ ժամանակագրութիւնը, որովհետեւ այս ամէնը ոչ թէ պարզապէս տողեր են, այլ հայրենիքի ամբողջական պատկերը կառուցելու օրհասական ժամի մասին են զգուշացնում: Այո՛, հեղինակը կոչ է անում իւրաքանչիւրին անձնապէս սիրելով, փայփայելով, վէրքերը շոյելով ու սնելով օգնել ոտքի կանգնել ծնկի եկած, բայց մտքում աղօթքի պէս պայքար մրմնջացող հայրենիքին:

Ու ես, որ սիրում եմ բեմի վարագոյրի յեղեւում դիմակների հետ պար բռնել,

այսօր ներծծուած եմ պոեզիայով,

այն մէկով, որ քո մասին շատ բան գիտի,

նա տեսել է, շոյել է քո բոլոր վէրքերը՝ 88-ին, 92-ին, 16-ին, 2020-ին բացուած:

Նա գիտի դրանից առաջ էլ բացուած քո վէրքերի մասին,

բայց չի տեսել, այլ շօշափել է դրանց սպիները՝

լացելով, մտքում մահանալով, աղօթելով, ոտքի կանգնելով, մայր դառնալով:

Նա գիտի հողի, Տիեզերքի, ջրի ու արեան կանչի մասին շատ բաներ:

Այսօր հեռաւոր Կրեֆելդում փոքրիկ մի աղջիկ անպրարուջ հեռացաւ երկինք,

ու նրա խեղճ հայ ծնողները շփոթուած են,

նրանք չգիտեն՝ մոխրացնել ու ովհիանոսին յանձնել,

թէ փայտեայ արկղիկով օտար հողին պահ տալ այն հայուկի մարմինը, որին

կտրել էին իր արմարից,
քեզնից, քո սպիներով ու վերքերով պարուած հողից, Հայրենիք,
որ ամենադաժնի ես:

Գրողի բնագրում արտացոլուել է ժամանակի շունչը: Այդ ժամանակը նաեւ ժամանակագրութիւն է որոշ տողերում: Գաղափարական կենսունակ ու հաստատուն միջուկ, ընթացք եւ աւարտ է պարունակում տուեալ ստեղծագործութիւնը: Պոետական ճակատագիրը յաճախ միախառնում է հայրենիքի ցաւի հետ, որը տարբեր պահերի կարող է ցնցումներ առաջացնել՝ հոգեբանօրէն խախտելով կապը աշխարհի ու մարդու ներաշխարհի միջեւ:

Երէկ հայր ու որդի՝
անհասկանալի, անսպասելի, անընթացի հանգամանքներում՝
զազանի ձեռքն ընկան,
զէնքի ուժով գերնին զապալում՝ յանկարծ հողից բարձրացող զաք ու գիրգ՝
իրենց Հայրենիքի հոյսն առան, որպէղից, ինչպէ՛ս, նրանք չիմացան,
բայց երբ նայեցին միմեանց, նոյն բանն աւացին ու իրար հասկացան,
ինչ լեզուով, ինչպէ՛ս, ինչո՞ւ, չգիտեմ,
բայց դանդաղ ու վստահ հպուեցին իրար մարմիններով:
Ո՛հ թէ մահուան վախից,
այլ քո բոյրի մէջ պարուրուելու երանութիւնն իրար հեղ կիսելու
խենթացնող երջանկութեամբ՝
յաշտում մահուան հեղ, եւ
հէնց այդ պահին եղաւ աններելին,
ու հէնց այդ պահին Տիեզերքը զգաց քո հրամայականը, Հայրենիք,
Նա հասկացաւ, որ զէնքն անգոր է,
երբ մարմնիդ յափտեմականին է հպում:

Բանաստեղծութեան վերջում գրողը խնդրանքով է դիմում հայրենիքին: Այն հայրենիքին, որի մարմինը յաւիտենականին է հպում: Նա հասկացնում է, որ զէնքով ոգին չէ՛ս կարող սպանել, ինչքան էլ ջանաս: Իսկ մեր հայրենիքն այդպիսին է՝ ոգով ուժեղ, կամքով՝ անգերազանցելի, իսկական որդիներով՝ անպարտելի:

Տո՛ւր ինձ քո մայրը լինելու սրբազան իրաւունքը,
Հօգօս, ու ես քո ոտքերի առաջ մարգարիտներ ու հակինթներ կը դառնամ,
մայրական կենարար կաթի պէս քեզ ամէն բոպէ կաթիլ առ կաթիլ սնելով՝
դարձեալ Հսկայ կը դարձնեմ,
Հայրենիքս,
Միակս,
Ուրիշս:

Անուշ Ասլիբեկեանի «Հայրենիքս, միակս, ուրիշս» բանաստեղծութիւնը վերլիբրի՝ ազատ բանաստեղծութեան օրինակ է, որն առաջին անգամ յայտնուելով համացանցում այս յոռնուարին՝ գրաւեց ընթերցողների եւ մասնագիտական շրջանակների ուշադրութիւնը. տպագրուեց «Գրական թերթում» եւ գանատական «Գեղարդ» ամսագրում, թարգմանուեց անգլերէն՝ Արծուի Բախչինեանի եւ Նորա Արմանիի համատեղ աշխատանքի արդիւնքում: Քչերին է յայտնի, որ Անուշ Ասլիբեկեանը

1990-ականների վերջին գրականություն է մտել որպես բանաստեղծուհի: Նրա առաջին բանաստեղծությունները Գուրգէն Խանջեանի, Արտաշէս Արամի եւ այլ գրողների հաւանութեանն են արժանացել, տպագրուել «Գրեթերթում» եւ «Արուեստ» ամսագրում: Բանաստեղծություններից մի քանիսը թարգմանուել են գերմաներէն եւ ընդգրկուել Գերմանիայում լոյս տեսած «Հայաստանի սիրտը... բանաստեղծություններ եւ ուրիշ ոչինչ» անթոլոգիայում (Թարգմանիչներ՝ Ագապի Մկրտչեան, Հելմուտ Մալոնէկ, 2017), ինչպէս նաեւ ՀՀ վաստակաւոր արտիստուհի Սիլվա Իզպաշեանի տպաւորիչ, յուզական կատարմամբ հնչել են Հանրային ռատիոյի եթերում:

Վերջին տարիներին Անուշ Ասլիբեկեանն իր ընթերցողներին ներկայանում է արձակ ստեղծագործություններով եւ պիեսներով, բայց ահա «Հայրենիքս, միակս, ուրիշս» բանաստեղծութեամբ տեսնում ենք, թէ ինչպէս է պատերազմի ցաւը խտանում, դառնում յույզ ու պոեզիա եւ ստիպում է գրողին վերստին խօսել բանաստեղծական լեզուով:

ՎՈՎԱ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

